

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

ИСТОРИЯ

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

Философия

Българско начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

**Чуждозиково
ОБУЧЕНИЕ**

Начално-методическо списание
• година XXI, 2012 • киев 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

18 3 – 9 май 2018 г.

ЦЪРКОВНИЯТ ритуал – пресечна точка между традиция и вяра

*Откъс от „Причини за различия
в значението на великденския ритуал
„минаване под плащаницата“*

Джени Маджаров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

За православния християнски свят Великден е един от най-големите църковни празници. Според каноничното обяснение „Възкресение Христово... е най-светлият християнски празник, най-великото събитие в световната история, свързано с изкуплението на човешкия род от греха. Вярващият народ го нарича също Великден, защото той е наистина велик, единствен и неповторим“ (Коев & Киров, 1993: 72 – 73). В годишния календар този празник е подвижен и е разположен в средата на сложен комплекс от предхождаци и следхождаци го църковни чествания. Както в миналото, така и в съвременното, Великден е сред най-почитаните календарни празници от българския народ. За богомолците едни от харесваните ритуали в този църковен празник са *изнасяне на плащаницата* и *последвалият го минаване под плащаницата*. Последният е известен още с народното си наименование *минаване под масата*. Тези ритуализирани действия са елементи от сложен и многопластов църковен празничен комплекс. Плащаницата е платът, в който е завито тялото на Исус Христос след Неговото сваляне от Кръста. Всеки храм притежава тази светиня, която е направена от плат, богато обшит с везмо и с изображението на положения в гроба Христос. Плащаницата е сред най-святите храмови вещи, Православната църква ѝ отдава почит с тържествени служби на Велики петък и Велика събота.

Според правилата на Православната църква в петък сутринта на Страстната седмица, преди началото на сутрешната служба, в храма се „издига“ *гробът на Христос*. Най-често този символичен гроб е направен от гървена маса с четири крака, която се поставя в средата на храма, пред олтара, срещу царските двери. Така „издигнатият“ гроб се украсява с много цветя. Свеще-

Заглавието е на редакцията



www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 1/2016:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

*Статиите в рубриката са
посветени на 60-годишнината
на доц. д.н.к. Веселин Тенави-
чаров*

„Основите на мира“ от
19/31 януари 1878 г. – първото
руско-турско споразумение за
създаване на Българска държава
(или защо Санстефанският
прелиминарен договор не е
началото на Нова България) /
Петко Ст. Петков

Причини за различия в значението на великденския ритуал „минаване под плащаницата“ / *Джени Маджаров*

Аспекти на патернализма и популизма на българския социалистически модел (държавната грижа и закрила в нормативните актове) / *Ина Пачаманова*

Лекционният курс по „постарно-политическа етнология“ – перспективи и предизвикателства / *Петя Василева-Груева*

Футболният стадион – център на фенската активност / *Кремена Йорданова*

ДОКУМЕНТАЛНО БОГАТСТВО

Новооткрити документи за историята на една 200-годишна църква / *Светлана Мухова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Нов документален сборник по най-нова българска история / *Йордан Мантарлиев*

ХРОНИКА

Научна конференция на тема „Разнообразието в българското стопанско-историческо развитие“ (Икономически университет – Варна, 29 – 30 септември 2017 г.) / *Емилия Вачева*

никът, с помощта на служителите на църквата, вдигат плащаницата от престола, който е разположен вътре в олтара, с песнопения я изнасят пред иконостаса и полагат върху гроба. Върху нея се поставят Евангелието, Кръстът и изобилие от цветя. Там тя остава почти два гена и половина, като след полунощ на Велика събота и преди утринната служба на Велика неделя се прибира в олтара и полага пак на престола. Богомолците, които тези два дни отиват в църква, винаги носят цветя със себе си, както се практикува при погребение. Според църковните правила се изисква, влизайки в храма, те да отправят молитва към Бога и да пристъпят към издигнатия символичен гроб Христов. Трябва да се поклонят благоговейно пред него, да целунат последователно плащаницата с Христовото тяло, Евангелието и Кръста, да положат върху тях гонесените цветя и да преминат пог гроба. После пак да се поклонят на Кръста, изобразенията на св. Богородица и св. Йоан Богослов, като ги целунат. След това „Свещеникът ни дава цветя за благословение и духовна утеха – символ на надеждата и вярата, че още малко и гробът ще остане празен и Христос ще Възкръсне. Отнасяме цветето в дома си и го поставяме над иконата, за да ни напомня, че очакваме великия ген“.

Според обяснението на свещеници значението на този църковен ритуал е да могат богомолците молитвено да съпреживяват Христовите страдания и погребение, да изразят своята скръб пред гроба Му, да покажат преклонение и смирение пред Неговото изкупително страдание и да отгледат благодарност за изкуплението, с което ги е дарил Спасителят. Според Църквата вярващите извършват описаните ритуали, водени единствено от силната и чиста вяра, че по този начин се прекланят пред гроба Христов. Извън това обяснение представените действия на влезлите в храма нямат и не могат да имат някакво друго значение.

Горезложеното становище на служителите на Православната църква е в противоречие с масовата представа на посещаващите храма, които са предимно вярващи християни. Според преобладаващата част от хората *минаването под плащаницата/масата* се извършва за здраве, придобиване на късмет и опрощаване на греховете. Канониците на Църквата са категорични, че това народно обяснение е напълно неправилно и плод на неразумно суеверие. Понякога в своето отрицание на възприетото от народа значение те говорят за него с насмешка дори омерзение. „Може да е смешно, но е факт. Влизат в храма, минават под масата и доволни-предиголни излизат... Преминали са под масата „за здраве и късмет“, пожелали са си наум едно желание и си отиват с чувство на изпълнен дълг към Бога. Самозалъгват се, че с това са изпълнили Божието дело (Visarion & Joan, 2012: 129)“. Има примери за това как в съвремие по-усърдните в търсене на късмет и здраве обикалят по седем църкви на този ден, за да минат под масата и със сигурност да придобият желаното. Особено възмутително за канониците е, че през последните три десетилетия все по-често се среща практиката преминаващият под масата човек да бъде придружен от домашен любимец – котка, куче или нещо друго. „Тази година – разказва очевидец, – на „минаването под масата“ една жена доведе със себе си кученцето и заедно „минаха под масата“. За здраве, разбира се. Свещеникът ѝ каза, че това, което върши, е неприемливо и нередно, животното няма място в храма, камо ли пог плащани-

цата Христова. „А – отговори му смело жената, – то толкова нередности има в Църквата, вие за моето куче се хванатехте.“ Край на разговора. И да ѝ казваш, че това е съвет към нея самата, и да я убеждаваш, че си вреди, не очаквай разбиране (Visarion & Joan, 2012: 129)“. Подобни поведениа на съвременните посетители на храма навеждат на мисълта пазителите на правилата в Християнската църква, че ритуалът отдавна е облечен в неприемливо суеверие и все повече се превръща в забавление за „полухристияните, които иначе не биха влезли в храма, а влизат само заради атракцията (Visarion & Joan, 2012: 128)“. Понеже всяко забавление има своята стойност, то „Като всяка атракция, и тази се заплаща. Върху масата до светлата плащаница непременно стои поднос, в който всеки, преди да мине под масата, трябва да пусне пари. Другото, което се заплаща обаче, не се измерва с пари. То е суеверието в човешките души (Visarion & Joan, 2012: 129)“.

Проблемът с тази така харесвана и популярна практика е защо между Църквата и посещаващите храма има съществено разминаване при обясняване на предназначението и значението ѝ. Може би отговорът трябва да се търси във вековната традиция на българския народ. Ако изследваният ритуал се разгледа от позицията на състава на неговата физична форма, то описаното „преминаване“ под „масата-гроб“, което би трябвало да представлява изправено придвижване на човешко тяло, отсъства. Вместо това участниците в ритуала прилагат пристъпване в наведено, приклепано положение на тялото или лазене, пълзене на колене. В случая масово използваното понятие „преминаване“ в действителност е само езикова метонимия на такива физични човешки действия като пристъпване, лазене, пълзене, провиране, промушване, влизане и пр. Уточнявайки истинското съдържание на действията в ритуала, може да се каже, че те са добре познати в българската традиция. В нашата култура съществува група от обичайно-обредни действия, при които се прилагат гореспоменатите физични форми за придвижване на човешко тяло. Особено при тях е фактът, че имат различно предназначение и значение от това, което Църквата влага в споменатия ритуал. В зависимост от естеството на знаково натоварения обект под/през, който се осъществява „преминаването“, се разграничават две категории действия. Към първата категория следва да се отнесат онези обредни действия, при които човешкото тяло „преминава“ под/през естествено образували се в природата отвори. Към втората категория следва да се отнесат „преминавания“ под/през/между/в изкуствено създадени от човека отвори. Освен това за правилното изясняване символиката на всяко конкретно действие е важно да се вземе под внимание материалът на обекта за „преминаване“, защото в традиционния светоглед всеки един такъв е натоварен с различно значение. Много често именно материалът задава предназначението и значението на конкретното ритуализирано действие. Срецианите в подобни традиционни обредни практики материали са: дърво (корен, стъбло, филиз, хралупа, коруба, венец, корито, ковчег, плет), земя (дупка, гроб), тор (торище), скала (пролука, цепнатина), мъкан (риза).

Според българския традиционен светоглед светът, в който живеем, представлява голямо дърво, съставено от голна част – корени (света на демоничните сили), средна част – стъбло (света на човеците), и горна част – корона от клони (света на божествените сили). Тази представа е свързана с вярването, че в корените на дървото живеят такива демонични същества, като персонифицираните болести и опасните за хората самовили. Вероятно под въздействие на християнската религия се развива и една допълнителна представа, че корените на дърветата са обиталища на светци, чиито светилища са разположени наблизо. Поради гореизложените представи корените на отделните видове дървета имат различаваща се знакова натовареност в колективната памет на народа. Това обяснява и разнообразието от практикувани ритуализирани действия, чиито предназначения могат да се обобщят в три основни групи – лекуване, предпазване и здраве.

Групата от обредни действия, чието основно предназначение е лекуване на болно човешко тяло чрез „минаване“ под/през знаково натоварени обекти с материална характеристика дърво, е най-голяма. Брястът е сред онези дървесни видове, чиито корени понякога естествено се показват над земята. Често под тези корени се образуват големи отвори, които народът нарича *самодивски провирник*. В миналото било всеобщо вярването, че през този отвор нощем се провират самовилите, поради което те никога не боледуват. Вероятно тази представа дава увереност на родителите и близките именно там да правят опити за лекуване на болни от епилепсия (*припадлива болест*) деца. За подобно магично въздействие се търси стар бряст, който расте на границата между две землища, или т. нар. *голо дърво*, израснало на сикур. През нощта, на 40-ия ден от начало на лечението при корените на таква дърво се бае на болното дете, след което се преоблича в нови грехи, а старите, заедно с отрязан кичур от косата му, се заравят под дървото. Лечението завършва с трикратно обредно провиране на болното през самодивския провирник. Вярва се, че със заравяне на грехите в земята болестта се отправя в отвъдния свят, но вече мъртва. С провиране под корена на дърво се лекува и заболяването *орама*. Макар по-рядко прилагано, в българската традиция е познато и лекуване на тежко заболяване, при което под корените на дърво да

се провират възрастни хора. В този случай се предпочитат вековни гървета, като на първо място стои силно символно натовареният гъб. Тук трябва да се спомене и една по-рядко прилагана в миналото обредна практика за лекуване на заболяло след раждането му бебе. До 40-ия ден родителите отиват с детето в гората, като всеки върви по различен път. Там бащата разцепва стъблото на младо гърво и през образувалия се процеп промушва три пъти болното дете. След това родителите го връщат вкъщи, но пак всеки минава по различен път, като и двамата пазят пълно мълчание. Болно от херния (*изсипване*) дете се лекува чрез провиране през разцепената коруба на паднало на земята гърво. В традицията се среща и практика за лекуване на *чирове* по тялото на човек. За целта се отрязва филиз на гърво, гълъг колкото тялото на болния. От него се прави голям венец, през който се провират болния. След изпълнение на магичното лечение филизът се оставя да изсъхне, с което се осигурява успешно излекуване.

В българската традиция не са малко и обредните практики за предпазване на деца и възрастни от различни заболявания чрез „минаване“ под/през гърво или отделни негови части. При поява на епидемия от магарешка кашлица по децата жена от селището прокопава дупка под корените на стар бряст или плодно гърво (орех, круша, череша). В съботния ден всяко дете се провират по три пъти под тези корени. Според народното вярване това обредно провиране предпазва децата от много често смъртоносната в миналото болест. При опасност от масова епидемия по хората всички излизат от селището. За да се предпазят от болестта, се провират под корените на гървета, през храпули или се промушват между стъблата на естествено раздвоени гървета, като това най-често са грян близнак. Особено на това ритуализирано „минаване“ е, че в някои краища на страната през прокопаната под корените на гървото дупка се провират само три стари жени. Това те правят нощно време и напълно голи, което е вид силно въздействаща магия. Освен това е известно, че под корените на орех или между естествено раздвоено стъбло на орех близнак се провират, промушва здравият/живият брат близнак или едномесечник, който е останал „недолекуван“. Предназначението на това магично предпазно действие е символично да се раздели съдбата на здравия/живия от тази на другия. При споменатата обредна практика в тъмна нощ здравият/живият трябва да се провре под корените или да се промуши три пъти между раздвоеното стъбло, без никога да го види. Друга позната от миналото практика за предпазване от болести е преди празника на св. Богородица хората да ходят в гората и да се провират през корубата на паднал на земята орех.

„Преминането“ под/през гървета или техни части не е свързано единствено с предпазването лекуване и предпазване от болести. На Гергьовден в района на Чеч, Родопите, хората се провират под излезлите над земята корени на стар бряст, което правят за здраве. Промушването между стъблата на естествено раздвоен грян също се практикува за здраве както на Гергьовден, така и на Еньовден.

От представените примери в българската традиция може да се обобща, че обредните действия по „преминаване“ притежават различни предназначения, независимо от сходните по физична форма движения на човешкото тяло. При всеки отделен случай предназначението на ритуализираното действие се определя от пола и възрастта на участниците, техния здравен и социален статус, знаковата натовареност на мястото и времето за изпълнение, и най-вече от символиката на обекта за „преминаване“, както и от други фактори.

Сходни с горепредставените предназначения имат и такива традиционни обредни практики, при които човешкото тяло „преминава“ през изкуствено или целенасочено създаден обект. Така например в миналото при лекуване на *песици* (необичайно голямо окосмяване по гръбчето на новородено дете, придружено с отслабване и много плач) и херния болното дете се провират през дупка в гървения плет на двора, която е направена от куче или котка. Лечението винаги е придружено от казване на словесна магична формула. За да се предпазят близнаци или едномесеци от едновременно, последователно заболяване или смърт, те се „лекуват“, като символично се „разделят“. Това магично действие се извършва от чужда на семейството жена, която взема едното от двете деца и го провират през пазвата на ризата си. Народът осмисля това обредно действието като „раждане“, с което се приема, че от този момент нататък детето вече започва да носи нейния късмет, и по този начин съдбата му се отделя от тази на брата близнак или едномесечника. Масова практика е промушване на новороденото през бащина риза. Значението на това действие обаче е различно от вече описаните. Народът осмисля този обред като символично осиновяване.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 1

„Образователен театър“ като обучителен модел

*Откъс от „Образователен театър“
на сцената на неформалното образование
в България“*

Радка Василева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Пролог

Историята, идеите и конструирането на „Образователен театър“, като обучителен модел и работеща в областта на образователните услуги организация, ще бъдат представени и коментирани посредством своеобразна смесица на разказ от първо лице и научен анализ, произтичащи от случващото се в хронологичен, теоретичен и практически порядък. Позволявам си да използвам този особен начин на представяне на темата само заради това, че съм един от авторите на концепцията за образователен театър и системата от образователни спектакли, наречена и функционираща от 1994 година до наши дни чрез две организации, а именно: „Образователен театър“ и театър „Забавна наука“.

„Образователен театър“ като проект за училищното образование

Срещи с новата среда – зрители и техните посредници, конкурентите и намиране на собствено място

Учителите като посредници на „Образователен театър“

В началото на 90-те години България се бе превърнала в едно магическо пространство, в което всяко ново начинание изглеждаше като забравено старо. Аз бях от онези, които искаха да експериментират и да променят сферите, в които професионално се чувстват уверени и компетентни. Образованието е тази сфера, която считах, приемах и превърнах в изследователска траектория. По онова време на всеки експеримент и на всяко ново начинание се гледаше като на промяна, която е важна и значима. Хората възприемаха новото като нещо, което не е абсолютно ново, а по-скоро като

Заглавието е на редакцията



www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 1/2018:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Неформалното образование: тема с продължение / *Силвия Николаева*

Неформално и формално образование – ефекти на свързаността / *Силвия Върбанова*

Образователен театър“ на сцената на неформалното образование в България / *Радка Василева*

За перспективите и възможностите на неформалното образование за развитие на природонаучната грамотност на учениците / *Иса Хаджиали, Явор Кираков, Александър Милушев*

Анимационни проекти, основани на модел по образователна драма в началното училище / *Мария Николова*

Интердисциплинарно неформално обучение на талантиливи ученици от Софийската математическа гимназия / *Александрия Генджова, Борис Толев*

Образователни ресурси за превенция на дискриминацията и насилието в масовия спорт в училище и в спортни клубове / *Пенка Кожухарова, Чавдар Стойчев, Надежда Йорданова, Теодора Симеонова*

Неформално професионално развитие за учители с фокус върху приобщаващото образование – възможностите на онлайн обучението през опита на Центъра за приобщаващо образование / *Маргарита Аспарухова, Лилия Кръстева-Пеева*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Взаимовръзка между културния произход, социалния статус на бъдещия ученик и неговата училищна готовност / *Мария Тенева*

ПАРТНЬОРСТВО УЧИЛИЩЕ – РОДИТЕЛИ

Партньорство училище – родители / *Янка Такева*

Новите педагогически парадигми и взаимодействието с деца и родители в образованието / *Нели Бояджиева*

Добри практики „Партньорство родители – училище“ / *Мехмед Имамев, Калинка Гайтанинчева*

Взаимодействие училище и родители / *Тинка Попова*

Как се намира пътят към доброто взаимодействие между училище и родители / *Татяна Михайлова*

Взаимодействие училище и семейство / *Бойко Свиленов*

част от онзи забранен и забравен плод, който сега можем да си позволим.

Когато за пръв път влязох в една класна стая и разговарях с една учителка за „Образователен театър“ и идеята учениците да учат, като гледат образователен спектакъл, тя се зарадва изключително искрено и го прие, сякаш от години винаги е чакала и искала това да се случи. Разговаряхме така, като че „Образователен театър“ е бил забранен дълги години и сега отново се възражда. А той се раждаше.

Днес, в 20-те години на новия век, когато вече близо 25 години има „Образователен театър“ в България, си мисля, че този разговор, в тази емоционална наситеност, откровеност и ентузиазизираност е напълно невъзможен. Голяма част от учителите от подкрепящи сътрудници и възхновяващи партньори за нововъзникващите проекти в областта на образованието постепенно се превръщат в делови и формално настроени посредници. Тяхната мотивация за работа, лични интереси и пристрастност към определени събития и формати ставаха водещи за приемането или отхвърлянето на всички идеи и проекти, които се предлагат на учениците като на потребители на образователни услуги в училище. „Образователен театър“ също стана част от тази субективно начертана трудна за планиране и извънредно сложна ситуация. Липсата на истинска промяна в образованието го гнес, както и хаотичните и ненаучно обосновани експериментни намежаваха всекидневно и може би не трябва да бъдат упрекувани учителите за изразяването от тях тревоги, съмнения и негативни нагласи не само към смисъла на собствената им работа, но и към множеството проекти, създавани като продукти уж с образователни цели, които искат да превземат училището. И до днес липсата на научни критерии за качество на образованието пречи на развитието на самото училищно образование, както и на проекти като „Образователен театър“, които са с доказана научна валидност. За съжаление, в България както не се знае обективно кой учител е добър, така и не се знае кои образователни проекти наистина подобряват качеството на образованието на учениците. Тази ситуация позволи в училище да бъдат приемани всякакви проекти. Всичко вече се представя като обучително или възпитателно и децата стават негови зрители по волята на своя посредник.

Конкурентна среда, финансова нестабилност и решения

Много театрални трупи видяха в идеите на „Образователен театър“ възможност не за образователна работа с грама средства, а по-скоро за лична артистична изява и за препитание. Мнозина учители споделят за изчезването на творческата енергия, която възхновява учениците не само при реализацията на подобни проекти, но и у тях самите, като образователи. Ако за демотивацията на учителите може да се търси отговорност от правителствата, които не реформират системата на образование, то когато фокусираме погледа си върху голяма част от театралните проекти, гастролиращи в училище, се откриват групи основания за тревога. Учителите споделят, че повечето от тях са изключително търговско ориентирани проекти. Вижда се ясно как липсата на единение от научна съдържателност, образователна конструктивност и театралната креация често снижава театралното представление до непрофесионално

ниво, а в някои случаи го появява на нова *commedia erudita*, в която лошо скроеният научен сценарий, съчетан дори с брилянтна артистична игра, води до триумф на некомпетентността в образователен план.

Друг проблем произтича от обичайното за предишното време субсидиране на театрите, което създаваше наистина благоприятна среда за развитие на театъра. В днешно време обаче финансирането на едни театрални трупи (наречени държавни) за сметка на почти тоталната липса на финанси за други театрални трупи (наречени частни) проектира много изкривявания в конкуриращата се и в тази сфера среда. Днешните схеми за финансиране на театъра като свободна инициатива (доколкото съществуват) нерядко се нарушават от волята на институциите и организациите, които го правят. В момента, в който те решат да спрат финансирането на културна дейност, много театри преустановяват дейността си или тя силно се ограничава или деформира до степен, в която започва да произвежда не театър, а продукти за продажба на клиенти, в случая учениците. Тази зависимост от външни фактори, които нямат театрално или образователно ориентирана дейност, е изключително неприятна, особено за демокрации, които са в началото на своето съществуване и хората в тези общества все още преодоляват старите си нагласи относно стойността на театралното изкуство във финансово и икономическо отношение.

Как се справя „Образователен театър“?

„Образователен театър“ е независима, частна, *non-profit* организация, която се издържа само от своите зрители и подкрепата на търговски организации, които имат т.нар. социалноотговорно поведение, придобиващо все по-голяма популярност. Продължава толкова дълго съществуването си заради огромната полза, която особено в последните години допринася за повишаване на качеството на образованието на учениците, компетентността на учителите и множеството разнообразни проекти, които разработва и популяризира с цели училищни класове и училища.

Трудна е съдбата на театъра във времена на изключително развитие на телевизията, киното, видеото и интернет, които са щедро субсидирани от рекламни, търговски и финансови компании. Много социални изследователи от областите на културата, политиката, социологията, икономиката и антропологията виждат края на театъра като изкуство, което може да съществува в съвременния свят, т.е. да бъде успешен културен проект, но и бизнес, който заради това, че е масов, зрелищен и развлекателен, да може да носи постоянни и нарастващи във времето печалби на своите създатели, изпълнители и мениджъри. Този край се вещае отдавна, но за учудване на песимистите все не идва, а историята сякаш отново и отново се преповтаря и театърът отново и отново се възвръща в нови форми и стилистика. Аз се вглеждам всекидневно в изобилието от млади хора, работещи в т.нар. от много изследователи на театъра „бедни театри“. Такива театри има навсякъде в света. От лондонския „Ковънт Гардън Маркет“ до знаменитата опера в Сици. Цяла Европа е осеяна с множество театрални трупи, които експериментират с форми, текстове, пространства, игра. Заради тези актьори, режисьори и сценографи, които не работят само заради пари, зрителят може да види варианти на Шекспир, за които не е предполагал, да усети света чрез сетивата си, да бъде въввлечен в грама или комедия, когато най-малко очаква. Създава се една нова среда, която разработва нови пространства и ги превръща в театрални. Движението тръгва най-напред от фоайетата на театрите и излиза на улицата, от която е започнало преди векове. Сега са проектирани като театрални пространства парковете, кафенетата, ресторантите, бизнес залите, училищата. Светът се трансформира в едно голямо театрално пространство, в което актьорът и зрителят много често се сливат. Реалити форматите завладяват ума, поведението и емоционалния свят на всички. Изграждат се нови връзки между изпълнители и зрители, които нарушават т.нар. добро възпитание, което задължава зрителя мълчаливо да наблюдава от тъмния салон представлението. Той все по-често се намира на сцената, комуникира и партнира с актьора и това е част от договора за добро и значимо за зрителя представление.

Както отбелязва Глен Уикъм – един от най-авторитетните изследователи на историята на театъра в световен план, в „хор е един образователен процес, който засега протича бавно, тъй като мнозинството от тези представления все още нямат отчетлива структура“ (Wickham, 2002). Според него историята отново и отново се повтаря. „Историческият път на развитие на „разказвача“ е бил такъв и в Индия, и в Китай, а също и за средновековните минестрели и техните трупи, както и на *commedia dell'arte*. Засега все още не знаем и е безполезно да правим предсказания какви форми ще възприемат тези неизкрystalизирани още спектакли в бъдещото си развитие; но можем да сме сигурни, че те ще търпят развитие, стига младите изпълнители да запазят своята чувствителност и самокритичност и съхранявайки това, което явно се харесва на техните зрители (особено на децата измежду тях), да използват градивно всичко, което са научили“ (Wickham, 2002).

**Първоначални идеи на образователната система „Образователен театър“
Как възниква и какво представлява „Образователен театър“?**

„Образователен театър“ възниква като театрална трупa и постепенно се превръща в независима организация. Двама са създателите на тази уникална система: *Радка Василева*, която е преподавател в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, доктор по педагогика и като такава преподава науки за образованието, и *Съни Сънински (Александър Иванов)*, който по онова време е актьор, а по-късно получава магистърска степен по театрална и филмова режисура.

Започва се театрално и педагогически ориентирана дейност, ръководена от цели, които са преди всичко лично значими. Педагогическата целенасоченост работи за създаването на мобилна обучителна програма, която в театрален план пред учениците от начална училищна възраст, а по-късно и в останалите степени, на импровизирани училищни сцени да представя специални образователно изградени представления. Желанието е да се докаже, че обучение, в което *учениците учат, гледат и участват в специално конструирани образователни представления*, е също толкова успешно, колкото и обучението, в което учениците учат от текстове, презентации на учителя и групово работа в клас, свързана с четене и писане. Тази академична нагласа рефлектира в първите пиеси, които се продуцират като образователни театрални продукти.

Режисьорът Съни Сънински, който по това време е спечелил престижната награда на Съюза на артистите в България „Крал на кукления театър“ (която, за съжаление, вече не се дава за постижения в областта на кукленото изкуство), е вдъхновен в този проект от театрално и творчески ориентирани цели. За него е важно да се продуцират представления, които да отговорят на високите критерии за изключително качество на театралното представление за деца и да представят оригиналната гледна точка на режисьора.

За да се постигне единство в тази двупосочна и високо устремена критериалност, се организира производството и конструирането на атрактивна мобилна сцена, изработването на богат, разнообразен в стилово и жанрово отношение театрален реквизит, поставянето на авторски пиеси с актьорски екипи, които са изцяло отгледени на новото амлоа. Черпи се непрестанно удовлетворение от създаването на този нов театрално-образователен формат, който сякаш е непресъхващ извор на нови теми за обучение, които чакат своето оригинално театрално пресъздаване.

Много скоро и двамата автори разбират, че задачата, с която са се заели, е не само научно-педагогическа и творческо-театрална, а е едно сериозно бизнес начинание, което изисква пълна отгледеност, ако искат да е успешно и устойчиво във времето. Наемането на актьори, режисьори, сценографи, шофьори, организатори, както и воденето на счетоводство, подписването на договори с родителски сдружения, училищни настоятелства и директори на училища, работата с други бизнес организации, фирми за реклама и PR, социално и благотворителни ориентирани програми и проекти ги задължава да получат и предприемат задачи за икономическото си образование.

Всеки ден се търсят нови партньорства с училища, разработват се нови пиеси, работи се по дефинирането и обогатяването на имиджа на театъра като организация, която преди всичко партнира на учителите в преподаването на теми от образователното съдържание, които са сложни (побират се теми с интегративно образователно съдържание) или трябва непременно да се представят визуално.

Първите няколко години в системата се експериментира на всяко ниво – педагогическо, театрално, социално, комуникативно. Търсят се добри решения и устойчивост, която да произтича от създаването на театрално-образователен продукт, който да удовлетворява и зрителите, и участниците в проекта.

След множество промени, наред със стабилизирането на организацията като работеща и перспективна в социално-икономическо отношение, се създава и първият образователен продукт, а именно: *Устойчива структура на образователното представление*, която включва:

1. Анимирани поздрав на „Образователен театър“

Техника. Поздравът е разработен със специална хореография, която се изпълнява от всички зрители в залата. Тя е динамична, различна от обичайните поздраве, които използват във всекидневното общуване хората.

Очаквани резултати. Този поздрав изиграва ролята на стартиране на нов формат за обучение в училище, който отваря възможностите за ново взаимодействие между актьорите и учениците. Приемат се правила за взаимоотношения. В основата е приятелското взаимоотношение, което означава, че актьори и ученици са равнопоставени, защото заедно учат, като им е позволено да експериментират по избран от тях начин – като игра, шегуване или опити, за които спонтанно им хрумва, както и да допускат грешки. Резултатите от тези спонтанни експерименти са освободени от санкциониращ контрол, т.е. няма лоши оценки за изпълнението, а има само награди за добро и творческо изпълнение.

2. Публично награждаване на ученици, които имат постижения от теста в тетрадката „Весел Въпросник“

Техника. Всички зрители получават работна тетрадка с въпроси, които формират мест за всяко представление. Тя се нарича „Весел въпросник“. Децата работят по тестовите след всяко представление и се проверяват от актьорите преди всяко представление. Онези места, в които учениците имат оригинални идеи в частта на творческите задачи, се определят за награждаване. Това са идеи на учениците, които имат специални предложения (постигания) в частта на творческите задачи. Особено интересните от тях се показват на всички останали и се коментират от актьорите като задачи, които отбелязват лично постижение за ученика, който го е направил. Те получават малки награди. Получават и специалната награда на всички свои съученици – аплодисменти.

Очаквани резултати. Очакванията са всички ученици да видят различни варианти на решаване на творческата задача, чието изпълнение е било провокирано от образователния спектакъл, който вече са гледали. Тези варианти могат да изиграят ролята на модел, който е приет от експертите в „Образователен театър“, и ние призоваваме да бъде следван. Това, че се предлагат различни варианти, също е изключително важно, защото така се подкрепя идеята, че няма нещо като съвършен вариант, към който насочваме децата, а всяка нова, лично сътворена и добре презентирана идея ще бъде приета и достойно оценена. При представянето актьорите акцентират върху оригиналния замисъл, прецизната техника или старание при изпълнението. Това са и критериите, които винаги се напомнят за всяко изпълнение на задачите за творчество.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“; кн. 1

Езиковият баланс в програмите за многоезично образование

Откъс от „Насърчаване на многоезично образование в страните от Централна Азия: примерът на Киргизстан“

Атанасия Стоянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Въведение

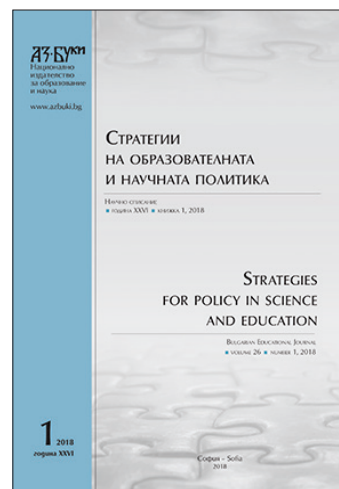
Необходимостта от осмисляне на въпросите на многоезичното мултикултурно образование произтича от нуждите за развитие на културното многообразие и запазване на националната идентичност, укрепване на толерантността и междукултурния диалог, детерминанта на която се явява разрастващият се бързо цялостен процес на глобализация.

Населението на централноазиатските гържави е мултиетническо. В същото време, във всяка от петте гържави – Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан, титулярната етническа група представлява абсолютно мнозинство. Етническите малцинства в тези страни основно са представители на етноси, автохтонни за региона. Казахстан и Киргизстан имат също доста големи, но бързо намаляващи общности на руснаци. Казахстан има най-голям дял на етнически малцинства сред своите съсеги.

Използването на руски език, макар и по-малко в сравнение със съветския период, си остава доста широко разпространено, особено в обществената сфера и образованието. Той има статут на официален език в Киргизстан и е език на междуетническо общуване в Казахстан, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан. В Туркменистан със статут на език на междуетническо общуване е също и английският език.

Наследена от времето на СССР, образователната система на страните от Централна Азия е била ориентирана към осигуряване на образование на различни малцинствени етнически групи на сегегирана основа. Училищното обучение традиционно е било организирано на майчин език, при което училищата с малцинствени езици

Заглавието е на редакцията



www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактор

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 1/2018:**

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

*ПРИБИЩАВАЩО
ОБРАЗОВАНИЕ*

Тенденции в развитието на концепцията за приобщаващото образование / Сийка Чавдарова-Костова

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Заедно дефинираме проекта на бъдещето / *Maria Gabriel*

Content, Significance and Global Role of World Regional Geography in the Framework of Pedagogical Perspective / *Hakan Onal, Selahi Coşkun, Emin Atasoy*

Насърчаване на многоезично образование в страните от Централна Азия: примерът на Киргизстан / *Атанасия Стоянова*

Контрол на преподавателски екипи във висше училище / *Мая Ламбовска*

ОЦЕНЯВАНЕ В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Възприятия и нагласи на учениците по важни обществени въпроси (данни от Международното изследване на гражданското образование – ICCS 2016) / *Светла Петрова*

Модулът на PISA 2015 „Решаване на проблеми в сътрудничество“. Концепция на изследването, анализ на резултатите и примерни въпроси / *Светла Петрова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

За финансирането на българското училище / *Галин Цоков*

на обучение фактически са били част от образователната система на съседна държава: учебни програми, учебници, подготовка на учители, както и изобщо професионалното образование, са били осигурявани от страните, в които гагените езици са имали статут на втори официален език (след руския). По този начин след разпада на Съветския съюз централноазиатските страни са били изправени пред сложено наследство – неинтегрирано мултиетническо население и сегрегирана образователна система.

През годините на независимостта всичките държави от региона, освен Туркменистан, продължават да поддържат училища с малцинствени езици на обучение наред с училищата с държавен или руски език на преподаване, макар и броят им постепенно да намалява. В Казахстан на майчин език се обучават представителите на узбекското, уйгурското и таджикското малцинство; 22 езика на етнически групи, живеещи в Казахстан, се преподават като отделни предмети в 108 училища, а 16 езика на по-малки по брой етноси в страната се преподават като майчин език в неделни училища. В Узбекистан обучение в основните училища, в допълнение към узбекски и руски, се организира на пет малцинствени езика: казахски, таджикски, каракалпакски, туркменски и киргизки. Таджикистан предоставя възможност за получаване на средно образование на майчин език на четири малцинствени групи: узбекска, киргизка, казахска и туркменска. В Киргизстан средно образование се предоставя на два малцинствени езика: узбекски и таджикски. В системата на професионалното и висшето образование на всички страни от Централна Азия основно функционират държавните езици – руски и английски.

Туркменистан следва различен път в обучението на етническите малцинства – от 2000/2001 учебна година записването в узбекоезични, казахоезични и киргизоезични средни училища е спряно, сериозно намалява и обучението на руски език. Университетите предлагат курсове на туркменски, турски, английски и руски език.

Очевидно е, че след разпада на Съветския съюз страните от Централна Азия биват изправени пред значителни предизвикателства в реформирането и поддържането на своите образователни системи поради липса на достатъчен опит, ревиизиране на сътрудничеството със съседните страни в областта на образованието: отказ от импортиране на учебници и масова подготовка на педагогически кадри в сродните за малцинствата страни, както и сериозни икономически трудности. Разработват се нови учебни програми, издават се учебници и учебни материали, правят се промени в системата на подготовка и повишаване на квалификацията на учителите и др. Тъй като сериозни усилия се изискват за укрепването на училищното обучение на държавен език, което е било пренебрегвано през съветско време, проблемите на училищата с малцинствени езици на обучение остават на втори план: учебниците по основните предмети се превеждат от държавен или руски език и нерядко стигат до училищата със закъснение и в недостатъчно количество, качеството на превода често е ниско, което затруднява използването им; подготовка на учители по учебните дисциплини, освен майчин език, се организира предимно на държавен или на руски език; обучението в професионалните и висшите училища постепенно се предлага основно на държавен и на руски език. Като изрично трябва да се подчертае, че горепосоченото, макар и характерно за всичките страни от региона, има специфика във всяка една от тях.

Вече след първото десетилетие на независимостта

става ясно, че проведените образователни реформи в страните на Централна Азия не успяват да установят „интегрирана образователна система с равен достъп, равни възможности и равни резултати от обучението за всички ученици независимо от тяхната принадлежност към мнозинството или малцинството“.

Актуалността на промените в областта на образованието на националните малцинства е обусловена и от повишената роля на гържавния език като инструмент за социална интеграция, от необходимостта да се осигури равен достъп до средното и висшето образование за ефективно участие на лицата, принадлежащи към националните малцинства, във всички форми на социалния, икономическия и културния живот.

В обществото се формира разбиране за това, че получаването на училищно образование само на роден език:

- не осигурява необходимото равнище на усвояване на гържавния и другите езици, търсени и предпочитани в региона и извън него;
- затруднява достъпа на випускниците от тези училища до висше образование и кариерно развитие;
- ограничава възможностите за социална активност и може да стане причина за дискриминация и социално напрежение в страната.

Става все по-очевидно, че съществуващата образователна система чрез предлагане на моноезично сегрегирано образование отваря пътя за езикова и етническа сегрегация, възпроизвежда социално-икономическото неравенство, предразсъдъци и стереотипи, остава сериозен източник на напрежение.

Затова търсенето на по-балансиран подход към образованието на малцинствата, който да осигурява висококачествено образование, равни възможности за всички и да насърчава междуетническа хармония и гражданско единство, остава сред приоритетите на по-нататъшната реформа на образованието в централноазиатските страни.

Многоезиковото и поликултурното образование като фактор за социална интеграция

За успешно насърчаване на разнообразно общество за постигане на межкултурна хармония и обединение на различия образователната политика трябва да се стреми към намиране на баланс между зачитането на правата на лицата, принадлежащи към малцинства, за изучаване или обучаване на майчин език и необходимостта да се създаде единно образователно пространство с равни шансове и равни възможности за качествено образование за всички.

Многоезичното образование е важен елемент на такава политика. Терминът „многоезично образование“, утвърден от ЮНЕСКО, означава използването в образованието на най-малко три езика, а именно – майчин език, регионален или гържавен език и международен език. Характерното за многоезичното образование е това, че целевите езици се изучават не само като учебен предмет, но се използват и като средство за получаване на информация, средство за комуникация в процеса на обучението, което позволява да се формира многоезична компетентност на учениците. При това майчиният език остава в основата за развитието на личността и осъзнаването на собствената национално-културна принадлежност.

Качественото усвояване на гържавния език, като едно от главните условия за социално включване, допринася за формирането на гражданската идентичност на учениците от малцинствен произход. А владението на регионални и международни езици разширява възможностите за по-нататъшното образование и трудовия пазар.

От гледна точка на международните норми, решаването на тази комплексна задача предполага:

- създаване на общо образователно пространство, осигуряващо равни възможности за реализация на потенциала на всеки, който признава и цени многообразието и съдейства за развитие на културите по света, за толерантност и уважение към „другия“;
- съчетаване на обучението на гържавен и официален език с възможността учениците да изучават майчиния си език или да получат образование на този език;
- утвърждаване на многоезичното образование както за представителите на малцинствата, така и за титулния етнос;
- включване на курсове по история, култура, религия; отразяване в образователните програми на традициите и приноса както на мнозинството, така и на представителите на малцинствата, а също така и гостойно представяне на разнообразието и плурализма във всички предметни области, обхванати в учебната програма;
- осигуряване участие на всички заинтересовани страни в разработване на толерантно и балансирано учебно съдържание, консултации и мониторинг на учебно-възпитателния процес; оценка на неговата резултатност; съпричастност на тези страни и споделяне на отговорности с публичната власт за успех в образованието.

При избора на модел и разработването на многоезични програми се налага да се отчитат следните изисквания, фиксирани в международните документи и потвърдени от водещия опит в тази област:

– обучението на майчин език има особено важно значение за началното обучение и за грамотността. Затова то следва да се осъществява, по възможност, във всички образователни степени;

– обучението по втория език, като допълнение към майчин език, следва да започне в ранна възраст;

– използването на два и повече езика за придобиване на знания, т.е. за изучаване на учебните предмети;

– балансираните многоезични образователни програми трябва да съчетават преподаването на държавния и официалния език (езици) с възможностите на учениците да усвоят езика на малцинството, към което принадлежат, или да получат образование на този език;

– интензивно и междудисциплинарно изучаване и на трети¹¹⁾ (световен) език, така че при завършване на училище учениците да могат да ползват тези езици и това да стане показател за практическите езикови компетенции в XXI век.

Въвеждането на многоезично образование е част от политиката за интеграция и позволява да се преодолее културната и икономическата изолация на отделни лица и общества, помага за запазване на майчиния език успоредно с качествено усвояване на държавния, официалния и чуждия език. Този подход, от една страна, позволява да се удовлетворят основните граждански права, свързани с получаване на качествено образование, а от друга – намалява рисковете, произтичащи от недостатъчното знание на държавния език, гарантира конкурентоспособността на випускниците на трудовия пазар.

Езиковото многообразие в съвременен Киргизстан

Киргизката република е мултиетническа държава, в която според преброяването през 2009 г. живеят представители на повече от 100 различни етнически групи. Населението на Киргизстан е 5 663 133 души (2013 г.) според оценки на Статистическия комитет на Киргизстан. Между 1959 и 1999 г. броят жителите на страната нараства от 2 066 000 до 4 850 000 – над два пъти.

Многообразието е резултат от най-различни фактори, действали продължително време. Освен традиционно живеещите киргизи, узбеки, таджики, казахи етническата картина се допълва от преселниците от Руската империя, както и от придошлите по време на съветската епоха, свързани с индустриализацията и евакуацията през Втората световна война, както и с принудителните изселвания. Тенденциите на демографската динамика през изминалия половин век сочат увеличение на дела на етническите киргизи, който от 40% през 1959 г. е достигнал 73%, както се оценява в началото на 2017 г. Също така преброяванията от 1959 г. и 2009 г. е сочат увеличение от 10% до 14% от дела на етническите узбеки. Броят и делът на руснаците намалява – от 30.2% през 1959 г. до 5.8% в началото на 2017 г. Сред напускащите страната след 1991 г. са и представители на други славянски народи, а също и немците и евреите. Същевременно се наблюдават нови преселвания: етнически киргизи от Таджикистан, трудова миграция от Узбекистан и Китай; приток на хора вследствие на развиващите се икономически връзки с Турция, Иран и други страни.

Държавният език в Киргизия е киргизки, който използва кирилска графика. Руският език е със статут на официален. Във всекидневното общуване част от населението е двуезично и използва освен майчиния и втори език, обикновено руски или киргизки. Според различни източници тази част от населението, която използва руски език като втори, представлява около 30%. Киргизкият език се използва като втори език от 4 до 10% от населението¹⁵⁾.

Различните региони в републиката се отличават по своята етноезикова специфика. Съществуват моноетнически и моноезични области, където киргизите са повече от 90%. В други области на страната редом с киргизите в различно процентно съотношение са узбеките, таджиците, руснаците, уйгурите и казахите. С най-голямо етническо многообразие се отличава населението в най-големите градове на републиката – Бишкек, Ош, а така също и Чуйска област. В тези градове и в посочената област киргизите са от 50 до 60%. В Бишкек и Чуйска област значителна част от населението са руснаци (повече от 20%) и дунгани (повече от 6%), в гр. Ош – узбеки (около 40%).

Съвместната историческа съдба на различните етнически, езикови и конфесионални групи в Киргизстан способства за формиране на социални отношения, които в продължение на много години осигуряват устойчивост на многообразието и възможност за самореализация и участие на гражданите от различни етноси.

В ситуации на политическа и социална нестабилност обаче, на кризи във властта те се оказват недостатъчни. Междуетнически конфликти в южната част на страната

през 1990 г. и 2010 г. налагат преосмисляне на държавната политика за управление на многообразието в страната, което засяга както езиковата политика в цялост, така и езиковата политика в образованието.

През 2012 г. Концепцията за укрепване на единството на народа и междуетническите отношения, приета от парламента на Киргизката Република, поставя задача за формиране на гражданска нация.

Езиковото многообразие в образователната система на Киргизстан

Понастоящем образователната система на Киргизия в голяма степен се базира на традициите, заложили през съветския период.

В предучилищната подготовка се използват киргизки, руски и узбекски език. Според оценки на Статистическия комитет на Киргизстан около 43% от децата се обучават на киргизки език, 56% – на руски, по-малко от 1% – на узбекски. В аспекта град – село това съотношение значително се променя в градовете, като там 20% се обучават на киргизки език и 80% – на руски. Наблюдава се тенденция към нарастване броя на децата, обучаващи се на киргизки език както в селските райони, така и в градовете (от 33% през 2010 г. до 42,9% в 2013 г.).

Училищното обучение се осъществява на четири езика: киргизки, руски, узбекски, таджикски. Трябва да се отбележи, че в многоезичните държави изборът на език на обучение невинаги е в пряка връзка с етническата принадлежност на гражданите. Изборът на език на обучение е комплексен проблем, който е детерминиран от няколко фактора, включително от исторически особености и традиции, образователната политика на държавата, позицията на родителите и предпочитанията на ученика. От всичките 2235 училища през 2016/2017 учебна година 64% училища са с киргизки език на обучение и обхващат 509 хил. ученици – 43,3% от всичките ученици. В една десета част от училищата (9,7%) на руски език се обучават 14,6% от учениците. На узбекски език се обучават 16,1 хиляди ученици в 43 училища (1,9% от всички училища), на таджикски – 0,2% от учениците в 3 училища (2,2 хиляди ученици).

Една четвърт от училищата (24,6%) имат паралелки с различни езици на обучение, така наречени смесени училища, с паралелки, обучаващи се на различни езици. В такива училища се обучават 42,1% от учениците. Сложно е да се проследи динамиката на изменение броя на учениците според езика на обучение в тези училища, тъй като Националният статистически комитет не води на отчет броя на учениците в паралелките с различни езици на обучение.

Същевременно се очертават и нови тенденции. В училищата с един език на обучение се отбелязва повишаване на броя на училищата с киргизки и руски език на обучение пропорционално на общия брой на училищата; три пъти съкращаване на училищата с узбекски език на обучение и намаляване броя на учениците в тях повече от четири пъти.

Съществено – 3,3 пъти, е нараснал броят на смесените училища с два и повече езика на обучение, където се преподава на киргизки, руски и узбекски език в сравнение с 2010/2011 учебна година: от 15 на 50 училища. С 12% се е увеличил броят на училищата, в които са сформирани паралелки с киргизки и руски език на обучение (от 349 на 369) и с 8% (от 44 на 48) – броят на училищата, в които учениците се обучават в отделни паралелки на узбекски и руски език.

Успоредно с училищата, където обучението се извършва на майчин език (в това число и на езиците на етническите малцинства в местата с компактно население), се разпространява практика на „пълно потопяване“ (full immersion), където децата още от първи клас се обучават изключително на втори език. Обикновено тези училища или паралелки за етническите киргизи са с руски език на обучение, а за децата с узбекски, таджикски, дунгански и др. произход са училища с киргизки или руски език на обучение. Рускоезичните училища са 9,2% от общия брой на средните училища в републиката, а в 424 училища са създадени паралелки с руски език на обучение.

В системата на висшето професионално образование една четвърт (25%) от студентите се обучават на киргизки език, повече от 70% (72,7%) – на руски, от 1,5% до 2% – на английски, около 1% – на турски, 0,02% на узбекски език. През последните години не се наблюдава значително изменение в съотношението на езиците на обучение с изключение на обучаващите се на английски (увеличаване с 20%) и на узбекски (съкращаване 24 пъти – от 1318 на 55 човека).

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 1

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

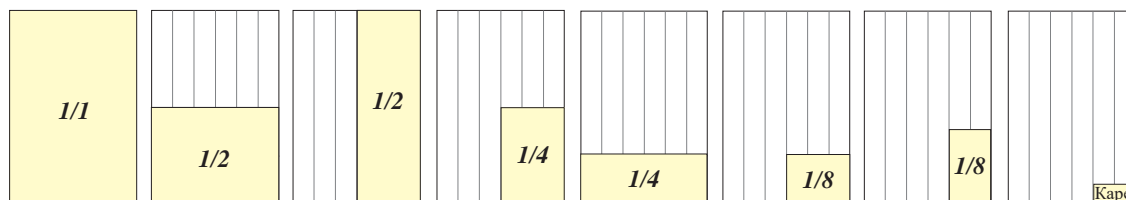
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.



Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора, трета или четвърта корица – по договаряне.

3. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

4. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.